

نگاهی به چالش‌های طرح کاهش ساعت کار زنان اشتغال زنان، انتخاب یا ضرورت؟

سروزناز بهبهانی

پوشید. با وجود آگاهی از اهمیت حضور فعال نیروی انسانی هنوز هم موانع بسیاری بر سر راه اشتغال زنان وجود دارد که قابل تامل و بحث‌برانگیز است. از یک سو تلاش برای حل مسایل زنان، برداشتن موانع و بازگردان حقوق اجتماعی آنان که فعالیت اجتماعی یکی از موارد آن محسوب می‌شود، مورد توجه فعالان حقوق زنان قرار دارد و از سوی دیگر محدودیت‌های قانونی و غیرقانونی که در گوشه و کنار دنیا بر سر راه اشتغال زنان ایجاد می‌شود نیازمند یک بازنگری اساسی در قوانین نوشته و نانوشته کشورهاست.

اشتغال در گذر تاریخ

به طور کلی مسئله اشتغال زنان و کارآمدی آنان در عرصه‌های اجتماعی بنا به ساختار، نیازها، آداب و رسوم و دیدگاه‌های جوامع متفاوت بوده است. اما آنچه که از یافته‌های تاریخی بر جای مانده حکایت از این دارد که در دوران ما قبل تاریخ زنان برای جمع‌آوری غذا و شکار با مردان مشارکت می‌کردند و با توسعه جوامع کشاورزی علاوه بر کار سخت در مزارع مسئولیت در امور خانه نیز به آن افزوده شد. همچنین حدود ۲۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح، در تمدن بابل زنان در امور بازرگانی و همین طور به عنوان منشی (کاتب) فعالیت داشته‌اند. در اروپای قرون وسطی نیز زنان به اندازه مردان در مشاغل همچون خیاطی، درودگری، پیرایشگری، سراجی و ... حضور داشته و مورد پذیرش اتحادیه‌ها قرار می‌گرفتند. هر چند با ظهور انقلاب صنعتی نظام تولیدات خانگی رو به افول گذاشت و زنان برای اشتغال ناچار به رقابت فشرده‌تری با مردان شدند. در همین زمان بود که کارخانجات به ویژه منسوجات شروع به جذب کارگران زن کردند و شاید آغاز دریافت دستمزدهای نابرابر زنان و مردان و به عبارتی بهره‌کشی از نیروی کار زن به دلیل اینکه سازمان‌های صنفی اولیه غالباً توسط مردان تکوین یافته بودند از همان زمان بنا نهاده شد تا جایی که هنوز هم با وجود اینکه بیش از

سالها و شاید قرن‌هاست که تاریخ، شرایط اجتماعی و سیاسی و عدم توازن فرهنگی موجب شده تا در اکثر امور اولویت با مردان باشد. بگذریم از اینکه در امور کم‌اهمیتی همچون خارج شدن از در و نشستن بر روی صندلی هنوز هم غالباً خانم‌ها ارجح هستند اما آیا این موارد می‌تواند دلیلی بر اثبات حقانیت اجتماعی زنان و دستیابی به منزلت انسانی آنها باشد؟ امروزه با وجود پیشرفت‌های چشمگیر در حوزه‌های مختلف صنعتی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی و تلاش فعالان حقوق بشر، سعی بر این است تا انسان به شکل متدنه‌تری با مسایل پیرامون خود مواجه شود، هر چند چکمه‌های آهنین نظام سرمایه‌داری هنوز هم بر شانه‌های عدالت و عدالت‌خواهی سنگینی می‌کند اما دست کم صحبت از حرمت‌گذاردن به انسان و حرکت به سوی آزادی و برابری، شعارهای شیرین روشنفکران امروز است که به عینیت درآوردن آن در دستور کار بسیاری از جوامع قرار گرفته است. اما یکی از مسایلی که هنوز هم نه تنها در ایران بلکه در بسیاری از کشورها، زنان با آن دست به گریبانند، مسئله اشتغال و حضور آنها در عرصه‌های اقتصادی است و این در حالی است که توجه به نیروی انسانی از موضوعات مهم و قابل بحث در برنامه‌ریزی‌های خرد و کلان اقتصادی کشورها می‌باشد، چرا که نیروی انسانی جزو ملزومات و ضروریات برای توسعه اقتصادی به شمار می‌رود و از زنان به عنوان نیمی از نیروی انسانی نمی‌توان چشم

پس از ظهور اسلام تا دوره صفویه بر اساس تعالیم و قوانین اسلام زن حق شرکت در فعالیت‌های اجتماعی را به دست آورد هر چند اسناد تاریخی حاکی از این است که زنان در این دوره خانه‌نشین بوده‌اند تا اینکه با انقلاب مشروطه و افزایش شمار زنان مبارز و آزادیخواه آرام آرام شرایط برای حضور بیشتر زنان در جامعه و کسب مشاغل مختلف بیشتر شد. از جمله اقدامات مهم این دوره تاسیس دارالمعارف برای تربیت آموزگاران زن بوده است.

ایران امروز، چالش‌های شغلی

از آن زمان تا کنون زنان روند رو به رشدی را در احراز موقعیت‌های اجتماعی با وجود محدودیت‌ها و نامالیقات فراوان طی کرده‌اند. افزایش آمار فارغ‌التحصیلان دختر و حضور زنان ایرانی در عرصه‌های بین‌المللی هنری و فرهنگی نشان از حرکت زنان ایرانی در مسیری رو به جلو دارد. اما با این وجود هنوز هم در بخش بازار کار و مشاغل دولتی و غیردولتی زنان نه تنها از موقعیت برابر با مردان برخوردار نیستند بلکه هر روز با موانع و ترندهای تازه‌ای برای عقب‌نشاندن زنان از صحنه فعالیت‌های جدی روبرو می‌شویم. چه بسا پیشرفت زنان در سال‌های اخیر در زمینه‌های تحصیلی، اقتصادی و اجتماعی موجب شده تا روح خفته مردسالار بخشی از جامعه احساس خطر کرده و بار دیگر دست به کار شود تا زمینه را برای کنترل استقلال و پیشرفت زنان مهیا سازد و این در حالی است که کشورهای پیشرفته به این نتیجه رسیده‌اند که استفاده از نیروی زنان در بخش‌های مختلف به توسعه هر چه بیشتر خواهد انجامید و هر چند ممکن است هنوز هم برای برخی از مردان ناخوشایند باشد اما پژوهشگران به این نتیجه رسیده‌اند که زنان هم در بخش‌های سرمایه‌گذاری موفق هستند و هم استفاده‌کننده خوبی از سرمایه. بررسی موسسه مالی دیجیتال لوک نشان می‌دهد که زنان در پول در آوردن و ترقی اقتصادی از مردان پیشی گرفته‌اند. همچنین

فرصت‌های شغلی در ایران باستان

در مورد کشورهای در حال توسعه همچون اکثر کشورهای آسیایی، آفریقایی و آمریکای لاتین نیز همچنان به دلیل نگاه سنتی و تفکر غالب مردسالار شرایط فعالیت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی زنان چندان مطلوب نیست. هر چند در این میان کشورهایی مثل ایران شرایط رو به رشدی را تجربه می‌کنند. در ایران نیز به فراخور شرایط تاریخی و دوره‌های مختلف، جایگاه اجتماعی و سیاسی زنان دستخوش تغییراتی شده است. در دوره هخامنشیان، زنان در ازای مشارکت در انجام برخی کارها با مردان حقوق و دستمزدهای برابری با آنها دریافت می‌کردند که اغلب به صورت غیرنقدی و به صورت اجناس و کالاهای رایج به آنها پرداخت می‌شد. در دوره اشکانیان نیز بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی و تولیدی بر عهده زنان بوده است. چنانچه از مجسمه سنگ آهکی که از گورستان یک زن و شوهر در پالمیر به دست آمده می‌توان دریافت که بافندگی و نخ‌ریسی از جمله اشتغالات زنان بوده است. البته ناگفته نماند در ایران باستان همچون یونان باستان و روم، مرد در استفاده از اموال زن کاملاً مختار بوده و زن از هیچ حقوقی برخوردار نبوده است.

یک سوم نیروی کار جهان را زنان تشکیل می‌دهند و به طور مثال تقریباً ۷۰ درصد غذای قاره آفریقا توسط زنان تولید می‌شود، باز هم با نابرابری‌هایی در زمینه حقوق، مزایا و در اختیار داشتن فرصت‌های برابر شغلی برای زنان مواجه هستیم. مثلاً در سال ۱۹۳۶ که قانون اساسی کشور شوروی سابق مصوبه‌ای را وضع نمود که به موجب آن هیچ قانونی نمی‌بایست اصل برابری زنان و مردان را مورد انکار قرار داده یا تحریف نماید، حتی در آن زمان نیز اگر چه در گزارش کار کشورهای کمونیستی برابری پرداخت‌ها بر اساس برابری کار وجود داشت اما هرگز زنی به پست‌های عالی دست نیافت.

اگر چه با تلاش‌های صورت گرفته توسط جنبش‌های زنان و مبارزات گروه‌های مختلف مدنی علیه تبعیض جنسیتی شاهد بهبود نسبی در این امور هستیم اما در ایالات متحده آمریکا نیز با وجود اینکه نیمی از جمعیت شاغل و نیروی کار را زنان تشکیل می‌دهند و بسیاری از زنان توانسته‌اند به جایگاه‌های معتبر سیاسی و اقتصادی دست یابند اما هنوز هم میزان درآمد زنان به طور میانگین کمتر از مردان است و به ندرت در راس هرم مدیریتی شرکت‌های بزرگ قرار می‌گیرند. اگر چه سیاستمدارانی همچون تاجر و کلینتون بر این باورند که امکان انجام هر کاری برای زنان و دختران میسر است. در اروپا نیز که الگوی اشتغال زنان در بسیاری از کشورهای توسعه یافته مشابه هم است، اگر چه ۶ میلیون از ۸ میلیون فرصت شغلی ایجاد شده از سال ۲۰۰۰ تا کنون را احراز کرده‌اند اما هنوز برای دستیابی به برابری‌های تمام و کمال شغلی مبارزات و فعالیت‌ها ادامه دارد.

اما در میان ملل غربی، سوئد از جمله کشورهایی است که توانسته اقدامات موثری را در راستای احقاق حقوق اجتماعی زنان کسب نماید و به عبارتی نزدیک‌ترین مرز دستیابی به برابری شغلی میان زنان و مردان را به دست آورده است. اصلاحات عمده در کتاب‌های درسی و دانشگاهی، سیستم‌های مالیاتی و حمایت از اطفال، فراهم آوردن فرصت‌های برابر شغلی همگام با رعایت رفاه اجتماعی از جمله مواردی است که در سوئد به اجرا درآمده است.

آخرین شماره در مجله «فورچون» که به معرفی کارآفرینان موفق جهان می‌پردازد عنوان شده که تعداد زنان کارآفرین از مردان پیشی گرفته است حال با توجه به اینکه قرن ۲۱، قرن کارآفرینان است می‌توان با اراده موجود در زنان پیش‌بینی کرد که در آینده‌های نه چندان دور تعداد زنان کارآفرین در تمام کشورها رشد چشمگیری داشته باشد. به طور یقین این مسئله در کشور ما نیز در صورت فراهم آمدن امکانات و شرایط لازم خود را نشان خواهد داد و در شکل بدبینانه شاید به همین علت است که طرح‌هایی مثل کاهش سهمیه دختران در دانشگاه و کاهش ساعت کار زنان پیشنهاد می‌شود. هر چند معاون اجتماعی و توسعه مشارکت مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری در اظهار نظر جالبی گفته است: «آقایان بیشتر از همه معتقدند که باید کانون خانواده توسط زنان اداره شود و چون به نفع آنهاست هرگز با لایحه کاهش ساعت کاری زنان مخالفت نمی‌کنند.» اما مخالفت‌های بسیاری با اجرای این طرح از سوی کارشناسان و متخصصان صورت گرفته است. برخی معتقدند که کم کردن ساعت کاری زنان بهانه‌ای برای خارج کردن تدریجی آنها از صحنه اجتماع است و برخی نیز این طرح را وسیله‌ای برای لطمه زدن به شرایط اجتماعی زنان و کم اهمیت جلوه دادن جایگاه اجتماعی آنها می‌دانند.

اما به هر روی یکی از دلایل مطرح شده برای پیشنهاد کاهش ساعت کار زنان از ۴۴ به ۳۶ ساعت اهمیت به نقش محوری زن در خانواده و حفظ کرامت زنان است. اما سؤال اینجاست که آیا بازگرداندن زنان به خانه، مطابق خواست و نیازهای آنها صورت می‌گیرد؟ مگر نه اینکه با کاهش ساعت کاری زنان در بیرون، شرایط برای مضاعف شدن کاری بدون حقوق و دستمزد در امر خانه‌داری فراهم می‌شود. چه بسا برای کار بیرون، بسیاری از زنان خود داوطلب می‌شوند در حالی که خانه‌داری برای بسیاری از سر اجبار خواهد بود. از سوی دیگر باید در نظر داشت که به هر دلیل ممکن برخی از دختران تمایل به ازدواج کردن ندارند. گفته می‌شود قرار نیست تا با کاهش ساعت کار، از حقوق و دستمزد زنان کاسته شود. آیا زنان آگاه، جسور و کارآمد ایران به چنین نگاه ترحم‌آمیزی نیاز دارند؟ آیا بهتر نیست در جهت تکریم زنان به احیاء حقوق از دست رفته آنها کمک کنیم.

درست یا غلط حضور در صحنه‌های اجتماعی و تثبیت افراد در مشاغل محوله نیازمند تلاش و تحمل مرارت‌های بسیاری است. حال کم کردن بار این فشار از شانه‌های زنان قرار است کدام بار طاقت‌فرسای روحی، شخصیتی و اجتماعی را برای آنها به همراه داشته باشد، به ویژه که قرن‌هاست با تکیه بر جنسیت افراد و اعطای القابی همچون جنس لطیفه، ضعیف و دوم به زنان تلاش شده تا آنها همواره در جایگاهی نازل‌تر از مردان به ویژه در صحنه‌های اجتماعی قرار

بگیرند. حال اینکه امروز این مناسبات تا حدودی رنگ باخته و زمانی که وزیر دفاع کشور اسپانیا از میان زنان برگزیده می‌شود دیگر جنسیت و شرایط بیولوژیکی دلیلی برای تبعیض میان زنان و مردان نیست. در عین حال نتایج بررسی‌ها و تحقیق‌های صورت گرفته در میان زنان خانه‌دار و شاغل تهرانی نشان می‌دهد که زنان شاغل در مقایسه با زنان خانه‌دار به طور واضحی خود را باهوش‌تر، موفق‌تر، مستقل‌تر و رضایت‌مندتر با حسادت کمتر می‌دانند و در بسیاری از موارد راضی‌تر از زنان خانه‌دار به حساب می‌آیند. از سوی دیگر کودکان پیشرو و متفاوت امروزی نیز نیازهای متفاوتی نسبت به بچه‌های گذشته دارند. تحقیقات نشان می‌دهد که در بسیاری از موارد به ویژه با ورود بچه‌ها به مدرسه اهمیت جایگاه و مرتبه اجتماعی مادر برای فرزندان بیشتر می‌شود و غالباً فرزندان زنان شاغل احساس بهتری نسبت به مادر خود داشته و امتیاز بیشتری برای او قائل‌اند. در عین حال این بچه‌ها مستقل‌تر، با اعتماد به نفس بالاتر و واقع‌بین‌تر بار می‌آیند. پس به طور یقین نمی‌توان گفت که با حضور بیشتر زنان در خانه کرامت آنان حفظ و از شخصیت و نقش مادری آنها پاسداری می‌شود.

هر چند به نظر می‌رسد که در کنار نکات مثبتی که به زعم موافقان لایحه مذکور وجود دارد، یکی از علل اصلی طرح راهکارهایی از این دست، حل برخی معضلات اجتماعی مانند افزایش آمار بیکاری در میان مردان و بالا رفتن سن ازدواج در جامعه است. شاید این تفکر غالب که مرد نان‌آور خانواده محسوب می‌شود موجب شده تا دولت به این فکر بیفتد موقعیت شغلی زنان را نیز آرام آرام در اختیار مردان قرار دهد. چرا که با نگاهی منطقی به طرح کاهش ساعت کار زنان شاغل اگر چه گفته می‌شود حقوق و دستمزد زنان شاغل کاهش نمی‌یابد اما طبیعی است که در درازمدت استقبال کارفرمایان و مدیران از استخدام نیروهای تمام وقت بیشتر از زنانی است که با دریافت همان حقوق، نیمه وقت به اشتغال بپردازند. دکتر زهرا شجاعی رییس پیشین مرکز مشارکت زنان ریاست جمهوری معتقد است: «ارفاق‌های این چنینی در دراز مدت، در جذب و به کارگیری نیروی زنان به بازار کار وقفه ایجاد می‌کند، لذا تمهیدات دیگری باید اندیشیده شود.» وی می‌افزاید: «در حال حاضر قانون کار نیمه وقت بانوان وجود دارد که می‌توانند از آن استفاده کنند. اگر بخواهیم امتیازات عملی برای کار زنان از کارفرمایان بگیریم و در مقابل امتیازات کلی و شاید غیر عملی به کارفرمایان بدهیم، در دراز مدت به نفع زنان نیست، زیرا با توجه به شرایط فعلی جامعه که کار زنان را برای تامین معاش خانواده همپای مردان الزام‌آور ساخته است، زنان ناچار می‌شوند برای جذب در بازار کار به هر شرایطی تن بدهند و در شرایط سخت‌تر، مزد کمتر و نداشتن امنیت شغلی به کار مشغول شوند، چه امتیازی به کارفرما می‌تواند جبران در اختیار نداشتن ۲ روز نیروی کار انسانی او را بکند؟» در عین حال از یاد نبریم در کشورهایی که نرخ مشارکت زنان در بازار کار آنها اندک است، دولت‌ها نتوانسته‌اند به نحو مطلوبی از استعدادها و توانایی‌های زنان بهره گیرند و در مقابل افزایش اهمیت زنان در عرصه اقتصاد جهانی در دهه‌های اخیر حاکی از آن است که توسعه و رشد بلندمدت جوامع تا چه میزان می‌تواند به پیشرفت کشورها بیانجامد و چنانچه مشارکت زنان در نیروی کار با سیاست‌های درست راهبردی، همراه باشد، جوامع دچار کاهش زاد و ولد و پیر شدن جمعیت نخواهند شد. از یاد نبریم بسیاریان مدران شاغل، موفق و نمونه‌ای که نه تنها فرزندان بلکه دنیا به آنها افتخار می‌کند.

پژوهش‌های علمی در زمینه
رتال جامع علوم انسانی

انتیخانی؟
استغلال؟
زنان
انتیخانی؟
استغلال؟
زنان
انتیخانی؟
استغلال؟
زنان
انتیخانی؟
استغلال؟
زنان
انتیخانی؟
استغلال؟
زنان
انتیخانی؟
استغلال؟
زنان
انتیخانی؟
استغلال؟
زنان
انتیخانی؟
استغلال؟
زنان
انتیخانی؟
استغلال؟
زنان
انتیخانی؟
استغلال؟
زنان
انتیخانی؟
استغلال؟
زنان

